

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ВНУТРІШНЬОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ

У статті автор формулює поняття «механізм функціонування кредитного ринку», досліджує складові елементи даного механізму та визначає його внутрішню будову. Ретельно розглянено взаємодію між суб'єктами у часткових механізмах кредитного ринку, зокрема у механізмах: банківського, міжбанківського, міжгосподарського, державного та міжнародного кредитування.

Ключові слова: кредитний ринок, механізм кредитного ринку, кредитування, елементи.

Постановка проблеми. Економічний механізм функціонування сучасного ринку будь-якого прояву визначається як механізм взаємозв'язку та взаємодії його основних елементів. Об'єктивна сторона ринкового механізму виявляється у дії економічних законів, які управляють ринком через систему ринкових відносин. Суб'єктивна сторона ринкового механізму може бути представлена діяльністю всіх суб'єктів ринку, які діють для задоволення своїх потреб, інтересів і бажань.

Кредитний ринок є невід'ємною частиною національного ринку кожної держави, а тому йому притаманні усі складові елементи та прояви функціонування, що й загалом ринку. З цієї точки зору всередині кредитного ринку також умонтований певний механізм, який забезпечує його функціонування та налагоджує взаємодію між основними структурними елементами ринку.

Функціонування кредитного ринку органічно пов'язано з нагромадженням і рухом грошового капіталу, з рухом вартості в її грошовій формі, з утворенням та використанням різних грошових фондів у вигляді кредитних ресурсів і цінних паперів; за допомогою ринку можна виміряти і визначити рух, обсяг та напрямок грошових потоків, що спрямовуються на суспільне відтворення; визначити вплив кредитних ресурсів на соціально-економічні відносини – усі ці функції і закладені в основу діяльності кредитного ринку та відображаються в його механізмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження кредитного ринку займається низка провідних учених: Ходаківська В.П., Данілов О.Д., Саввина О.В., Маслова С.О., Вовчак О.Д., Опалов О.А., Еш С.М., Івасів Б.С., Сич Є.М., Крилюк О.М., Простебі Л.І. та ін. Однак питання механізму функціонування кредитного ринку є й досі не дослідженим та потребує розкриття.

Постановка завдання. Дослідити сутність внутрішнього механізму функціонування кредитного ринку, проаналізувати його структуру, склад елементів і охарактеризувати зв'язки між ними.

Виклад основного матеріалу. Кредитний ринок має складну структуру, що зумовлено великою кількістю фінансово-кредитних інститутів, видів і форм кредиту, способів формування та розміром кредитних ресурсів, котрі

виділяються на конкретні цілі, а також тим, у яких формах і якими каналами вони рухаються, на яких умовах надаються та використовуються. Усе це спонукає до виникнення різноманітних форм організації кредитних відносин та відповідно формує складний механізм функціонування кредитного ринку, в якому можна виокремити внутрішню будову за складовими кредитного ринку, розгалужену інституційну структуру, певний організаційний устрій взаємовідносин між учасниками ринку тощо.

Звісно ж, не окресливши елементи внутрішньої будови механізму функціонування кредитного ринку, важко аналізувати взаємозв'язки та рух кредитних ресурсів в межах даного механізму. А тому, перш за все, виділимо структурні елементи внутрішньої будови механізму кредитного ринку.

Єдиної думки та єдиного підходу серед науковців щодо елементів кредитного механізму й об'єднання їх у групи не існує. Окрім того, у вітчизняній науковій економічній літературі вчені не приділяють достатньо уваги дослідженню проблеми формування та функціонування механізму кредитного ринку, а тому це поняття визначено лише у деяких працях.

Так, Балахнічева М.М. у праці «Сутність фінансово-кредитного механізму в умовах ринку» запропонувала визначення механізму функціонування кредитного ринку як «системи доцільно спрямованих заходів впливу на процес відтворення у формі методів, інструментів і важелів в межах нормативно-правового забезпечення з метою соціально-економічного розвитку держави»[2].

На нашу думку, автор висвітлила механізм кредитного ринку лише з організаційної сторони та не означила сторони-суб'єкти, між якими механізм забезпечує взаємозв'язки та з якою метою це здійснюється.

Інше визначення навела Кікена Т.: «Механізм кредитного ринку – це закони, принципи руху позиченої вартості та способи, методи, прийоми реалізації функцій елементів кредитної системи у зв'язку з існуванням відповідного типу кредитних відносин» [6].

У нашому розумінні, «механізм» - це певний внутрішній об'єктивний устрій, що приводить у рух систему, до якої належить. Механізм не може виступати формою організації або сукупності

прийомів, як це простежується в наведених трактуваннях. Система передбачає єдність у певний спосіб розташованих форм організації, що знаходяться у взаємному зв'язку (в нашому випадку під системою розуміємо кредитний ринок). Механізм, в економічному розумінні, не може сам по собі утворювати, розподіляти або використовувати, в нашому випадку, кредитні ресурси, а форми самі по собі не можуть взаємодіяти. Це функція організацій та інститутів, що здійснюють процес (взаємодію).

Отже доцільніше механізм функціонування кредитного ринку розглядати як процес налагодження взаємодії між структурними елементами кредитного ринку, який ґрунтується на системі інструментів, важелів і методів. Саме з такого погляду і будемо характеризувати механізм функціонування кредитного ринку.

Отже, під механізмом кредитного ринку будемо розуміти сукупність правил і прийомів спрямування потоків кредитних ресурсів фінансово-кредитними інститутами, формування і організацію кредитних відносин між їх учасниками та між різними сферами суспільного відтворення, ґрунтуючись на основних принципах кредитування та за допомогою системи важелів, інструментів і методів.

Основу реалізації сучасного механізму функціонування кредитного ринку складають нормативно-правові акти, на яких, власне, і ґрунтується процес реалізації кредитних відносин. В Україні такими базовими нормативно-правовими документами є: Цивільний Кодекс, Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про обіг векселів в Україні»; положення НБУ «Про кредитування», «Про міжбанківські розрахунки», а також низка постанов НБУ, які вузько спеціалізовано регламентують відносини між суб'єктами кредитного ринку, зокрема: «Технічний порядок проведення Національним банком України операцій з банками», «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», «Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України» та ін.

Механізм функціонування кредитного ринку, який приводить у рух кредитні ресурси, впливає на суспільне виробництво через фінансово-кредитне регулювання та конкретні механізми кредитування, які мають місце у фінансово-кредитних установах. При цьому чим вищий рівень розвитку суспільства та його економіки, тим значніша роль фінансово-кредитного регулювання. А тому кожному економічному ладу притаманний власний механізм функціонування кредитного ринку, який розвивається в історичній послідовності зі своїми (специфічними саме цього ладу) важелями і методами.

Так, в умовах капіталістичного устрою при недосконалому розвитку кредитного ринку, провідні позиції займала кредитна система, яка

фактично виконувала усі функції кредитного ринку у «зародковому» стані. Разом з кредитною системою, представленою сукупністю банківських і небанківських установ (особливо ломбардами), інтенсивно розвивався кредитний механізм, основними важелями впливу якого виступали відсоток за кредит і боргові зобов'язання (особливо векселі).

В умовах розвиненого соціалізму дію механізму кредитного ринку спрямоване на посилення ролі фінансово-кредитних важелів у забезпеченні більшої збалансованості й ефективності розвитку народного господарства, і органічно він був пов'язаний з усією системою соціалістичного господарського механізму.

За умов ринкового господарювання механізм функціонування кредитного ринку визначається та регламентується центральним банком країни. Основна мета функціонування механізму кредитного ринку полягає у задоволенні потреб та інтересів усіх учасників даного ринку та забезпеченні повноцінного розвитку його структурних елементів.

Структура кредитного ринку досить розгалужена та складна. Однак найдоцільніше виділяти окремі види кредитного ринку зі специфічними кредитними відносинами всередині них, виходячи з основних видів кредиту, які виокремлені у працях із проблем кредиту та функціонування кредитного ринку багатьох науковців [3,4,5,8]. Отже можемо виділити такі види кредитного ринку: банківський, міжгосподарський, ринок державного кредиту та ринок міжнародного кредиту. Вважаємо за доцільне окремо виділити ринок міжбанківського кредиту, оскільки кредитні відносини між банками досить особливі, регламентуються значною кількістю положень НБУ, а потоки кредитних ресурсів значно перевищують обсяги банківських кредитів юридичним і фізичним особам.

Виділені види кредитного ринку і будуть його основними структурними елементами, взаємодія між якими в основі механізму функціонування кредитного ринку. Кожен виділений вид кредитного ринку працює за своїм устроєм і правилами, має власна систему кредитних відносин і сукупність нормативно-правових документів, які їх регламентують, і взаємодіє при цьому з іншими видами ринків, всередині кредитного ринку держави. Це дозволяє сформувати сукупність часткових механізмів кредитного ринку (кредитних механізмів), які відносно самостійні, але, водночас, тісно вплетені у взаємовідносини з іншими структурними елементами, тобто видами кредитного ринку. Тобто до часткових механізмів відносимо: механізм банківського кредитування; механізм міжбанківського кредитування; механізм міжгосподарського кредитування; механізм державного кредитування; механізм міжнародного кредитування.

Виділені часткові механізми також поділяються на більш дрібні механізми (механізми

кредитування). Ідеться про те, що кожен вид кредитного ринку має власний перелік видів кредитів, якими він оперує. Зважаючи, що укладення кредитної угоди по тому чи іншому виду кредиту має чітку регламентацію, яка затверджена відповідними нормативно-правовими актами, то, відповідно, для реалізації кожного виду кредиту потрібний його власний механізм кредитування.

Разом усі часткові механізми складають загальний, досліджуваний нами механізм функціонування кредитного ринку. Отже, ми отримуємо внутрішню будову механізму функціонування кредитного ринку.

Для більш повного уявлення всіх проявів змісту механізму функціонування кредитного ринку розглянемо особливості, що характеризують взаємодію між суб'єктами у виділених часткових механізмах кредитного ринку.

Механізм банківського кредитування виникає, коли однією зі сторін кредитних відносин є банк. Це механізм, який найбільше регламентується нормативно-правовими актами. Його функціонування спрямоване на задоволення споживчих потреб населення та виробничо-інвестиційних потреб суб'єктів господарювання.

Окремий механізм кредитування, в межах банківського кредитування, відводимо для організації надання іпотечних кредитів. Основна мета функціонування даного механізму – налагодження іпотечного кредитування через подолання проблеми нестачі довгострокових кредитних ресурсів у юридичних та фізичних осіб.

Отже, механізм банківського кредитування відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем населення і економічних проблем юридичних осіб.

Механізм міжбанківського кредитування передбачає, що один банк надає кредит іншому банку або розміщує депозит у ньому на умовах платності, повернення і терміновості. Метою міжбанківського кредиту для позичальника зазвичай стає отримання ресурсів для подальшого їх надання у кредит своїм клієнтам або дотримання окремих нормативів центрального банку, а для кредитора - розміщення на деякий час тимчасово вільних коштів, які виникають через відсутність необхідного попиту на ринку або невігідність розміщення серед клієнтів [9].

Механізм міжгосподарського кредиту не

передбачає залучення додаткових коштів, крім тих, що можна отримати від реалізованих товарів, виконаних робіт та наданих послуг. Однак він важливий та необхідний у реальному секторі економіки, оскільки дозволяє пришвидшити реалізацію товарів для підприємства-виробника, та отримати товар з відстрочкою платежу для покупця-позичальника, хоча і за вищою ціною.

Розвиток механізму міжгосподарського кредитування є важливим індикатором стану реального сектору економіки країни.

Механізм державного кредитування утворюється при виникненні кредитних відносин, однією зі сторін яких є держава. Функціонування даного механізму повинно сприяти покриттю касових розривів у державному та місцевих бюджетах шляхом мобілізації коштів через випуск державних цінних паперів, шляхом отримання позичок всередині країни або закордоном.

Іншою стороною цього механізму є надання державою кредитів для підтримки пріоритетних галузей та підприємств економіки або фізичним особам, відповідно до законів України, за рахунок коштів державного бюджету.

Найбільш прийнятним для розвитку фінансової сфери і економіки держави є мінімізація активності механізму державного кредитування.

На розвиток кредитного ринку та його механізму цей частковий механізм особливого впливу не має.

Механізм міжнародного кредитування утворюється при виникненні кредитних відносин, однією зі сторін яких є нерезиденти: уряди іноземних держав, іноземні юридичні або фізичні особи. Функціонування механізму міжнародного кредитування регламентується на міждержавному рівні міжнародними угодами і, зазвичай, досить вигідне для вітчизняних суб'єктів цих кредитних відносин.

Висновки. Механізм функціонування кредитного ринку – це поняття макрорівня, яке охоплює як складові частини кредитні механізми і механізми кредитування, й уособлює певний процес, послідовність діяльності та взаємодії суб'єктів кредитного ринку на основі використання інструментарію кредитування для задоволення потреб та інтересів даних суб'єктів (прибуток або отримання кредиту). Сукупність кредитних механізмів і механізмів кредитування складає внутрішню структуру механізму кредитного ринку.

Список літератури

1. Авдяц Ю.П. Кредит и повышение экономической эффективности производства : (вопросы теории и методологии) / Ю. П. Авдяц // Науч.-исслед. фин. ин-т. - М.: Финансы, 1972. - 167 с.; 20 см. - 7000 экз. - 0,54 р.
2. Балахнічева М.М. Сутність фінансово-кредитного механізму в умовах ринку / Балахнічева М.М. // Проблеми матеріальної культури - економічні науки. 2011 – С.20-29.
3. Біла О. Г. Фінанси : навч. посіб. / Біла О. Г., Чуй І. Р. – Л. : Магнолія 2006, 2010. – 390 с.
4. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: Підручник. Затверджено МОН / Вовчак О.Д., Рушишин Н.М. — К., 2008. — 564 с.
5. Гроші та кредит: підручник. 4-те вид., перероб., і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.; за заг. ред. проф. М. І. Савлука. К.: КНЕУ, 2006. 744 с.
6. Кікена Т. Вплив окремих елементів кредитного механізму на розгортання фінансово-економічної кризи в Україні/ Т. Кікена // Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 275–279
7. Круш П. В. Гроші та кредит: Навч. посіб. / Круш П. В., Алексєєв В. Б. — К.: Центр учбової літератури, 2010. – 216 с.

8. Михайловська І.М. Гроші та кредит: Навчальний посібник / І.М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. - Львів: Новий Світ-2000, 2006. - 431 с.
9. Сухораба І.В. Кредитні ринки на сучасному етапі розвитку: методологічний аспект / І.В. Сухораба // Вісник Університету банківської справи Національного банку України № 3 (6) грудень 2009. – С.3-7.

Анотація

Галина Миськів

**СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ВНУТРЕННЕГО МЕХАНИЗМА
ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КРЕДИТНОГО РЫНКА**

Автор формулирует понятие «механизм функционирования кредитного рынка», исследует составляющие элементы данного механизма и определяет его внутреннее строение. Тщательно рассмотрено взаимодействие между субъектами в частных механизмах кредитного рынка, в частности в механизмах: банковского, межбанковского, межхозяйственного, государственного и международного кредитования.

Ключевые слова: кредитный рынок, механизм кредитного рынка, кредитование, элементы.

Summary

Galina Myskiv

**NATURE AND STRUCTURE OF THE INTERNAL MECHANISM
OF CREDIT MARKET FUNCTIONING**

The article defines the concept of "mechanism of credit market functioning", explores the components of this mechanism and determine its internal structure. Carefully consider the interaction between the subjects in partial credit market mechanisms, such as: banking, interbank, inter-farm, national and international lending.

Keywords: credit market, the mechanism of the credit market, credit, items.